

Geszten Jóska

Történetek a betyárvilág korszakából IX.

Már gyermekkoromban sokszor hallottam a nevét. Bátorság, leleményesség, kegyetlenség és jószívűség vegyüléke volt, amint előadták tetteit, s most, hogy a Bach korszakbeli iratok közt a Geszten Jóska perére vonatkozó iratok véletlenül kezembe akadtak, kíváncsisággal nézegettem, hogy miket is tett tehát az az ember, akit az iratok mindig, mint „híres Rabló Főnököt” emlegetnek, akit a megyei törvényszék akasztófára is ítelt. Ezt megelőzőleg olvastam Kovács István, a nyíregyházi királyi törvényszék érdemes elnöke által a rablóról a Szabolcs vármegye monográfiájában közétett adatokat, melyek legnagyobb részt meg is egyeznek a kivett vallomásokkal. Az iratokból arról győződtem meg, hogy Geszten József, ha neve közismert lett is, s neve alatt több és nagy esetek elkövetése a népnél közszájon forgott is, és mintegy kisebbik Rózsa Sándor szerepelt 5—6 vármegyében, ő mégis csak egy közönséges lóköltő, egy kapcabetyár volt, és amikor bátorságot tanúsított az csak olyankor volt, amikor kísértői közül szökött, vagy azok elől menekült. De ezen alkalmi bátorságra nagyon is szüksége volt, mert bár több ízben éveket sóztak a nyakába, egyik rátát sem töltötte ki, sőt amikor utoljára szökött, már az akasztófa állott előtte.

Rabló főnök pedig nem lehetett azért sem, mert soha, de soha nem volt bandája, sőt huzamosabb ideig másodmagával sem volt. Egy Somogyi József és valami Jancsi nevű legény volt az, akik heteket töltöttek vele, Somogyi József a legtöbbet, de az sem volt több két hónapnál. De nem is volt tettestársra szüksége, mert csak lovat és ökröket lopott, amit maga könnyen hajthatott végre. Amire szüksége volt, az az orgazda volt. Az pedig akadt bőven s így történt, hogy a Geszten ügy tárgyalásánál mintegy 70 vádlott, a károsok és a tanúkkal egy egész kis falut kitévő számú ember volt beidézve. Rablásnak nevezhető lopást csak három ízben követett el. Ezeknél persze voltak alkalmi társai. Azokban itt sem történtek kegyetlenségek, mert egyik esetről sem tartotta érdemesnek senki „vízi riportot” kivenni. Mint „rettegett” embert ítélték mégis halálra. S valóban rettegett ember volt mégis és a mai időben alighanem, mint elmebeteg kezelnék, mert anélkül, hogy szüksége volt volna rá (Nyírbátorban, ahol született háza és telke volt) s anélkül, hogy tetteinek hasznát látná (legfeljebb ruházatra, élelemre költött, kártyát, dárídózást nem kedvelt) mindig lopott, kivéve ha be volt zárva, vagyha üldözés közben ezt nem tehetette. Mint elfogott ember a strázsák kezei közül háromszor szökött meg, három ízben pedig, midőn már majdnem közrefogva volt, lövöldözéssel menekült meg. Ezek közül egy ízben Nagyváradon. Megtörtént, hogy midőn üldözték, üldözés közben is 3 lovat lopott. Úgynevezett betyárbecsület sem volt benne, mert bizonyos Feuersteinnak eladott három lovat (mint tudva lopottat) és két hét múlva ugyanazokat Feuersteintől újra ellopta.

Volt azonban egy erénye ennek a szép, erőteljes embernek. A feleségét és kislányát nagyon szerette, úgy, hogyha a sok üldözés elől más-más megyébe menekült, mindig magával vitte, s

valami ürügy alatt elszállásolta. A feleségétől 1844. évben szakadt el és pedig, amint ő mindig állította, nemes Miskolczy György és Ignác pusztították el, nehogy ellenük tanúskodhasson. Ugyanis, a Miskolcon lakó két nemes úr 1842. évtől állandó összeköttetésben volt Geszten Józssival, s tőle legalább negyven lovat, és 20 ökröt vettek meg, úgy, hogy a vételár fele rendesen visszakérült a nemes urakhoz. És a betyár e visszaéléseket csak azért nézte el, mert Miskolczy Ignác Nyekézsemen neje s kislányának helyt adott. A bíróság e bűntény miatt nem ítélte el ugyan a két Miskolczyt, de egyebekért hat-hat évi fogságot kaptak, azonban az indokolásból kitűnik, hogy a bíróság csupán „elegendő” bizonyítékot nem talált, de a kötél közel járt a két Miskolczy nyaka körül.

Tanúk voltak rá, hogy Geszten nagyon sokszor könnyek közt emlegette feleségét, és Kállay Ödön főszolgabíró előtt 1846. január 30-án könnyezve beszélt el, hogy midőn 1844. év végén valami 2 hónapi távollét után Nyekézsemebe ment árva kislányáért, az a nyakát átölelve kérdezte tőle (6 éves volt), hogy hol volt olyan sokáig s hol hagyta az édest? Még a mai időben is sok felé nevezi a kisgyerek az anyát egyszerűen: „édes vagy éde”- nek. Geszten Jóska tehát az ő fáradságos munkája közben, mintegy büntetésül, rémes módon vesztette el, akit legjobban szeretett, a feleségét, és elvesztette árván maradt kislányát is. Mindamellet lehet, hogy igazat mond az a népdal, amelyet Kovács István, törvényszéki elnök szerzett meg a nép ajkáról:

*Zöld erdőnek lombos ága,
Sokat búsultam alatta,
Gesztely Jóska két szép lánya
Mindig aztat siratgatja.*

Gesztlen 1846-ban már 39 éves volt, a kislány pedig amiről az iratok szólnak csak 5—6 éves volt, és amennyiben a nép fiai abban az időben is, mint most is (ha lehet) 18—22 év között nősültek, meglehet, hogy Gesztennek a vele élt nő második felesége volt. Az ilyen tekintetben a nép nem igen szokott tévedni, és ha a dal két szép leányról szól, amilyen jelzővel pedig a majdnem eladókat, vagy legalább is nagybacsákat szokták illetni, bizonyos, hogy Gesztennek maradt két lánya.

Egész más a másik nóta:

*Gesztely Józsi temetője,
Kinn van a lába belőle,
Hideg eső esik raja,*

Megfázik a lába szára.

Ez adat azt bizonyítja, hogy a nép arról volt meggyőződve, hogy Gesztent felakasztották. Ennek a magyarázata pedig az, hogy az 1849. május 3. és folytatólagos napjain, és június 8-án „Alispán Kállay Emmanuel elnökle alatt Jármay Tamás, Sulyok Dániel ülnökök, Szunyoghy Ferenc Szolgabíró, Tatár Tamás Esküdt, Kausay Károly Jegyző, Tiszti Főügyész Nagy István jelenletében tartatott Fenyítő Törvényszék”

ítélete, amely szerint Geszten akasztófára ítéltetett, öt megyében lett ismeretes és mert azután már Geszten József erősen őriztetvén, csak 1852. évben sikerült megszöknie, de nyomban üldözőbe vétetvén, a geszterédi erdőben agyonlövetett, a nép meg volt győződve arról, hogy Gesztenen a halálbüntetés végrehajtatott. Embert pedig sohasem ölt.

Igaznak kell venni, amit kihallgatásakor Kállay Ödön főszolgabírónak mondott 1846. január 30-án: „*Én őszinte megmondok mindent, amit cselekedtem. — Tessék azonban elhinni, hogy nem mind én követtem el azon tetteket, melyek nevem alatt követték el — midőn egy ember elhíresül, kapva kapnak azon, hogy annak neve alatt vétkezessenek; meglehet, hogy mindazokat, miket nevem alatt elkövettek, mások reám fogják esküdni és én meglehet, azokért meghalok, de tudja a jó Isten, hogy én sokakban ártatlan vagyok, amit tiszta lélekkel mondhatok, hogy sem nem gyújtogattam, sem nem öltem...*”

És midőn a tárgyaláson egyik társa Siros István olyat állított, amit Geszten tagadott, megtörtént, amint a Szabolcs vármegye monográfiájában le is van írva, hogy vasalt kezével neki ütött Sirosnak, azonban nem érhetette ezt az ütés, mert Nagy József őrmester megakadályozta. Egy szökését mégis érdemesnek tartotta elmondani. Egyrészt, mert alkalmazható az a példabeszéd, hogy „aki másnak vermet ás, maga esik bele”, meg igazolja azt az állítást, hogy alkalmilag tudott Geszten vakmerő lenni. Egy ízben Tiszalökről, egy Salamon nevű embertől ellopott Czihát Pál nevű, szintén bujdosó betyárral 3 lovat az istállóból, „*amely be sem volt zárva*”

és azokkal elmentek Bátorba, ahol Fábri nevű zsidó emberrel megegyeztek, hogy a három szép lovat elviszik Kolozsvárra eladni. Fábri kerített is szekeret, jót. Este befogták a szekérbe a három lovat, felrakták rá Fábri szerszámaikat kihajtottak az utcára.

„*Csak akkor vettem észre, mondja Geszten, hogy az utca tele van dzsidás katonákkal, ugyancsak puskáztak, de mi közülök elhajtottunk, a sok lövöldözés közt is minden sérelem nélkül szerencsésen megszabadultunk.*”

Fábri ugyanis megunta a cimboráskodást s feladta Gesztent és Czihátot. Harminc dzsidás egy tiszttel rukkolt ki Bátorba, felállva a Fábri házának irányában és pedig az utca mind a két oldalára. Rosz volt a felállítás, mert az utca mindkét oldalán állva nem volt bátorságos a

lövöldözés, de meg veszett híre is lehetett a két betyárnak. Fábrinak a megállapodás szerint le kellett ugrani a szekerről, de úgy látszott, hogy elkésett, mert éppen ő kapott egy lövést, úgy, hogy majdnem belehalt. Fábri nagyot nézett a katonaságra. Hat-nyolc lépésről sem a lovakat, sem a betyárokat, de talán a szekeret sem tudták eltalálni. Ellenben őt, aki a földön volt, eltalálták. Hát hova az ördögbe céloztak azok a katonák?

A jelzett könyvnek azt az állítását azonban, hogy Geszten Jóska a szabadságharc alatt kibocsátott s a többi rabokkal az ő vezérlete alatt egy szabadcsapatot alakítottak volna, a regék közé kell leszállítanom. Való, hogy ez a nép közt el volt terjedve; vagy összetévesztették Rózsa Sándorral, vagy pedig az ő híres hősüket is ahhoz akarták leszállítani. Megállapítható, hogy a szabadságharc alatt Geszten Jóska a kállai vár lakója volt és inkább ellene szól az, hogy bár abban az időben megszöknie könnyebb volt volna, a szökést meg sem kísérelte. De, mint említettem, verekedni nem szeretett és sok lovát, vagy az árát elhagyta ő, semhogy verekedjen, miért verekedett volna szegény feje — a hazáért !

Forrás:

Nyírvidék. A Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület Hivatalos Közlönye. XXXII. évfolyam 38. szám 1911. szeptember 17.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1911_07-12/?pg=149&layout=s